

Ács Alexandra[1]: Az élettársi kapcsolatról a hatályos bírói gyakorlat és a Ptk. Koncepció alapján

Debreceni Jogi Műhely, 2006. évi (III. évfolyam) 2. szám, (2006. április)

A statisztikai adatokat vizsgálva azt láthatjuk, hogy az utóbbi időben jelentős mértékben csökken a házasságkötések száma, míg egyre többen döntenek úgy, hogy házasságukat felbontják. Mindezekkel párhuzamosan egyre növekszik az élettársi kapcsolatok száma.[2] Sokan nem is gondolják át, hogy van-e, illetve lehet-e különbség a két kapcsolat között. Általános az a vélemény, hogy „nem a papír tesz minket boldoggá”, ám általánosságban nem közismert, hogy az élettársi kapcsolat jogkövetkezményei jelentősen másabbak, mint a házasságé.

Ezen tanulmány keretei között az utóbbi 2 évtized jelentősebb bírói gyakorlatát kívánom feldolgozni abból a szempontból, hogy a jogesetek és a kapcsolódó jogszabályok ismertetésével szeretném kicsit közelebb hozni és bemutatni az élettársi kapcsolatot. Tekintettel arra, hogy az új Ptk. elkészítése már folyamatban van, s várhatóan 2-3 éven belül hatályba lépnek az élettársi kapcsolat rendezésével kapcsolatos jogszabályok is, röviden szeretnék utalni arra, hogy milyen változások várhatóak ezen a témakörön belül. Tekintettel arra, hogy a Javaslat három területen kíván módosítani a jelenleg hatályos szabályozáson, így tanulmányomban ezekre kívánok kitérni[3]. Ezek pedig a következők:

1. Lehetőség nyílik a jogszabályban meghatározott feltételek fennállása esetén a volt élettárs tartására.
2. Lehetőség nyílik a volt élettárssal közösen használt lakás további használatára az életközösség megszűnése után.
3. Az élettárs igényt tarthat a vagyoni viszonyainak rendezésére az élettársi kapcsolat megszűnése után.

Élettársi kapcsolat fogalma, fennállásának elemei

Élettársi kapcsolatról a hatályos szabályozás szerint akkor beszélünk, ha házasságkötés nélkül egy közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben él együtt két személy.[4] Tulajdonképpen azt lehet mondani, hogy – első ránézésre – az élettársi kapcsolat ugyanaz mint a házasság, csak a felek nem kötöttek egymással házasságot, házasság nélkül áll fenn közöttük az életközösség, illetve a pár nem csak különböző nemű, hanem azonos nemű is lehet. Azonban jobban megvizsgálva láthatjuk, hogy jelentősen más az élettársi kapcsolat a jogkövetkezmények szempontjából.

Az élettársi kapcsolat meglétéhez az együvé tartozás érzésén (érzelmi közösség), az együttlakáson, a szexuális kapcsolaton túlmenően gazdasági kapcsolat (közös gazdálkodás, közös háztartás vezetése) is szükséges. Természetesen, ha a körülmények által indokoltan a teljes körű élettársi kapcsolat egy-egy eleme adott esetben bizonyos időszakban nem állapítható meg, ez egymagában nem akadályozza a kapcsolat élettársi jellegének megállapíthatóságát. Minderre a Legfelsőbb Bíróság mutatott rá egy eseti döntésében, melynek lényege a következő: a felperes volt férjének állapota és intézeti elhelyezése folytán a felek kapcsolata sajátosan alakult, ugyanis a felek nem laktak együtt, hiszen elváltak, később a férj intézetbe került. Tehát amennyiben egyes fogalmi elemek hiányoznak, mint például a jogesetben az együttlakás, attól még megállapítható közöttük az élettársi kapcsolat, hiszen a felek között tartós érzelmi és gazdasági közösség volt.

A közös gazdálkodás, a pénzkezeléssel kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság egy másik eseti döntésében arra mutatott rá, hogy az élettársi kapcsolat megállapítását nem zárja ki az a körülmény, hogy a közös gazdálkodás során a „pénzkezelést” kizárólag az egyik élettárs végzi.[5] Tehát – mint ahogy azt fentebb kifejtettem – a felek kapcsolata tartalmának vizsgálata nem szűkíthető le, így kevés csak annak a vizsgálata, hogy a pénzt melyik fél kezeli. A jogesetben ugyanis nem volt vitatott, hogy a felek között a szexuális kapcsolatra kiterjedő érzelmi kapcsolat alakult ki, és abból, hogy jegyességre léptek, következtethető volt, hogy közös életvitelre készültek. Ebben a jogesetben az élettársi kapcsolat meglétére utalt még, hogy a felperes az alperesi gazdaságban több mint 5 évig tevékenykedett, illetve vezette a háztartást.[6] A gazdaságban való munkáért az alperes a felperesnek munkabért nem fizetett, és a felperesnek a teljes időszak alatt más forrásból sem származott jövedelme. A perben az nyert bizonyítást a tanúk által, hogy a gazdaságban végzett munka nem eseti jellegű volt. A tanúk elmondása alapján mindenkinek arról volt tudomása, hogy a felperes az alperes élettársa. A felperesnek az állatok körüli munkák elvégzésében az apja is segítségére volt, aki emellett az alperesnek a vágóhídon is segédkezett. Nyilvánvaló, hogy különösebb ellenérték nélkül ilyen segítséget csak rokoni körben szokás nyújtani, és a felperes szüleinek támogatása akár munkavégzésben, akár ételmezésben nyilvánult meg, az élettársaknak tekintett felek közös vagyonának gyarapítását szolgálta. A Legfelsőbb Bíróság tehát kiemelte azt, hogy a gazdasági közösség, a közös gazdálkodás tényét a pénzkezelés módja nem érinti, és ezért nincsen jelentősége annak, hogy a közös gazdálkodásból befolyt jövedelmet az alperes kezelte.

Ebben a jogesetben az elsőfokon eljáró bíróság azt állapította meg, hogy az alperes ajándékokat adott a felperesnek a munkájáért cserébe, azaz a felperes munkavégzésének ellenértékeként az általa adott ajándékokkal kiegyenlítette. A Legfelsőbb Bíróság ezt az érvelést nem tudta elfogadni, ugyanis álláspontja szerint az ajándékok egy része a felek jegyességére tekintettel egyébként is a szokásos alkalmi ajándékok körébe sorolható. A felperes részére történt ruházati és használati tárgyak vásárlása az életszükségletek biztosításához tartozott, és maga az alperes sem állította, hogy mindezeket ellenértékként nyújtotta volna a felperesnek, hanem azokat ajándéknak tekintette.

Szintén megállapítható volt az élettársi kapcsolat abban az esetben, amikor a házastársak egymástól nem éppen baráti viszonyban váltak el, ám a továbbiakban is, - ha nem is alapvetően érzelmi indítatásból fennállt közöttük a gazdasági kapcsolat -, gazdasági közösségben éltek és gazdálkodtak, együttműködésük elsődleges célja a további vagyonszerzés és annak gyarapítása volt, nem zárva ki annak a lehetőségnek a megteremtését sem, hogy az így szerzett vagyont később a saját megélhetésük biztosításával megosszák.[7]

Nézzünk egy olyan jogesetet a bírói gyakorlatból, ami arra mutat rá, hogy adott kapcsolat nem élettársi. A jogeset megfogalmazta: A közös szórakozások és a külföldi utazások költségének viselése, valamint az esetenként nyújtott jelentős anyagi támogatás nem ad alapot az élettársi kapcsolat fennállásának megállapítására.[8] Természetesen ezen jogesetben is vizsgálta a bíróság az élettársi kapcsolat fogalmi elemeit, ám azok nem voltak megállapíthatóak, kizárólag az, hogy az alperes a felperes szórakozásait, külföldi utazásainak költségét viselte, valamint esetenként jelentős anyagi támogatásban részesítette. Önmagában ez kevés az élettársi kapcsolat megállapításához, hiszen annak lényeges ismérvei hiányoznak.

Fontos megvizsgálni azt is az élettársi kapcsolatban, hogy a felek bármelyike él-e az élettársi kapcsolaton kívül házastársi élet- és vagyonközösségben ugyanis – ha a felek egyike házastársi élet- és vagyonközösségben él, annak a ténye az élettársi vagyonközösség fennállásának a lehetőségét kizárja.[9] A jogeset kapcsán a Legfelsőbb Bíróság az alábbiakban fejtette ki a fenti álláspontját:

„A Ptk. 685/A. §-a értelmében az élettársak - ha jogszabály másként nem rendelkezik -, két házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együtt élő személy, akik a Ptk. 578/G. §-ának (1) bekezdése alapján együttélésük alatt a szerzésben való közreműködésük arányában szereznek közös tulajdont. Ha a közreműködés aránya nem állapítható meg, azt azonos mértékűnek kell tekinteni. A háztartásban végzett munka a szerzésben való közreműködésnek számít.

A Csjt. 27. §-ának (1) bekezdése szerint a házasság megkötésével a házastársak között a házassági életközösség idejére házastársi vagyonközösség keletkezik, és ennek megfelelően a házastársak osztatlan közös tulajdona mindaz, amit a házassági életközösség ideje alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek, kivéve azt, ami valamelyik házastárs különvagyonához tartozik.

A Ptk. 578/G. §-ának (1) bekezdése és a Ptk. egyéb szabályai sem ismernek ugyanakkor „korlátozott” élettársi vagyonközösséget, hiszen a Ptk. hivatkozott rendelkezése szerint a felek közös gazdálkodásban folytatott eltérő tevékenységének következményeit a szerzésben való közreműködés szerint kizárólag a tulajdonszerzés arányának megállapításakor kell kifejezésre juttatni. Mindezekből viszont az következik, hogy a felek valamelyike házassági élet- és vagyonközössége fennállásának a ténye az élettársi vagyonközösség ezzel egyidejű létrejöttének, illetve fennállásának a lehetőségét kizárja. Más kérdés természetesen az, hogy egyéb jogcímen történő elszámolásnak lehet helye a felek között akkor és annyiban, ha és amennyiben a felperes az alperes által az említett időszakban megszerzett egyes konkrét vagyontárgyak tekintetében a szerzéshez való hozzájárulásának a tényét és mértékét, valamint a közös célokra történő szerzés szándékának a meglétét is bizonyítani tudja.”

Ezek után nézzük meg, hogy milyen változások várhatóak az élettársak fogalmára vonatkozóan a Ptk. kodifikáció során:

A Javaslat alapján az élettársak fogalma az alábbiak szerint alakul: „Az élettársak két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (életközösségben) együtt élő személy, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri (féltestvéri) kapcsolatban.”[10] Nem a fogalomnál, de később a 89.§ (1) bekezdésben határozza meg a Javaslat, hogy az élettársaknak kapcsolatuk fennállása alatt együttműködési és egymás kölcsönös támogatásának kötelezettsége is fennáll. Természetesen ez a korábbiakban is fennállt, de ezt külön jogszabály nem mondta ki, hanem erre vonatkozóan több eseti döntés is született.[11]

A korábbi szabályozáshoz képest tehát az alábbiakat lehet rögzíteni:

- élettárs lehet a továbbiakban mind különmű, mind azonos nemű személy;
- ezen fogalommal egységesíteni kívánja az élettárs fogalmát, kizárva annak lehetőségét, hogy ezt más jogszabály másként szabályozza;
- a fogalom két irányban bővítésre kerül: egyrészt azzal, hogy házassági életközössége az élettársi kapcsolatban élő személyeknek nem állhat fenn, ami azt jelenti, hogy fennállhat élettársi kapcsolat attól, hogy házassági köteléke áll fenn más személlyel, másrészt erkölcsi jellegű kívánalom az – mely tényt közvetett módon a Btk[12] is véd – mely szerint nem lehetnek az élettársak egymás egyenesági rokonai vagy testvérei (féltestvérei). Ezen feltételt a hatályos szabályozás már alkalmazza mint házassági akadályt, most ugyanez az élettársi kapcsolat negatív feltételeként is megjelenik.

Eddig nem volt arra lehetőség, hogy az élettársak hivatalosan regisztrálhassák a kapcsolatukat, ezáltal a későbbiekben megkönnyítve a bizonyítást, amely az élettársi kapcsolatuk fennállásának tényére, illetve annak időtartamára irányult. A Javaslat alapján

megnyílik erre a lehetőség, ami csak lehetőség és nem lesz kötelező, de mindenképpen az az előnye, hogy ezáltal igazolhatóvá válik a kapcsolat ténye és időtartama. „Az élettársak közösen kérhetik élettársi kapcsolatuk tényének bejegyzését a helyi önkormányzat jegyzője által vezetett nyilvántartásba. Ugyanannak a személynek egy időben egy élettársi kapcsolata tartható nyilván.”[13]

Az élettársak tartási jogviszonya

Az alábbiakban vizsgáljuk meg az élettársak között létrejött szerződések közül a tartási szerződést. A Ptk. 200. §-ának (1) bekezdésében meghatározott szerződéses szabadság elvéből az következik ugyan, hogy a felek szabadon döntenek abban, hogy kötnek-e, kivel és milyen tartalmú szerződést, e joguk azonban csak a jogszabályok keretei között érvényesülhet. A törvény ugyanis gátat vet annak, hogy a felek a társadalmi és gazdasági rendünkkel ellentétes érdekeket érvényesítsenek, és szerződésüket ilyen érdekek szolgálatába állítsák. A Ptk. III. címében felsorolt szerződéseket a jogszabályi keretek között tehát élettársak is köthetnek egymással. Természetesen figyelembe kell venni azt, hogy ebben az esetben a szerződő felek egymással speciális kapcsolatban vannak, így csak az élettársi kapcsolat fogalmi elemeinek, vagyoni jogi jogkövetkezményeinek ismeretében lehet vizsgálni, hogy köthetnek-e adott szerződést az élettársak, s az érvényes lesz-e.

Kiindulópontként rögzíteni szükséges, hogy az élettársak között a törvény erejénél fogva nem áll fenn tartási kötelezettség, ám a jogszabály erejénél fogva egymással érvényes tartási, gondozási szerződést köthetnek. Több jogesetében – konkrétan az élettársak viszonylatában is – kimondta a Legfelsőbb Bíróság, hogy „az élettárral kötött tartási szerződés semmissége megállapítható a jó erkölcsbe ütközés alapján, ha annak megkötésére a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő élettárs halálának közeli bekövetkezése időpontjában kerül sor.”[14]

A jogeset kapcsán több lényeges tényt hangsúlyozott a Legfelsőbb Bíróság, ezáltal könnyebb megállapítani adott tényállás mellett, hogy a tartási szerződés érvényességének vizsgálatakor az élettársi kapcsolattal és a tartás tartalmával kapcsolatban miket kell figyelembe venni. Amint azt az élettársi kapcsolat fogalmából is kiderül az élettársaktól elvárható, hogy az együttéléssel szükségszerűen együttjáró tevékenységeket elvégezze, így a tartási szerződés esetén az ezt meghaladó mértékben kell az eltartónak feladatokat vállalni. Az is fontos vizsgálandó körülmény, hogy miből kívánja tartani az eltartó az eltartottat. Amennyiben az örökhagyó saját jövedelme nyilvánvalóan fedezi, a tartást az eltartónak nem a saját vagyona rovására kell biztosítania, akkor ez nem felel meg az eltartási szerződéstől várható feltételeknek.

Másik jogesetében azt fogalmazta meg a Legfelsőbb Bíróság, hogy az élettársak között létrejött tartási szerződés megszüntetése esetén az eltartó élettárs csak akkor tarthat igényt megfelelő kielégítésre, ha élettársát a különvagyonából tartotta el, és az általa nyújtott szolgáltatások mértéke meghaladta az élettársi viszony tartalmát kitevő, az együttéléssel szükségszerűen együtt járó tevékenység kereteit.[15]

A volt élettárs tartása teljesen új jogintézmény, amint azt láthattuk, a hatályos jogszabály illet egyáltalán nem tartalmaz. Természetesen az élettársi kapcsolat fennállása alatt külön nincsen szabályozva a tartás, hiszen a kölcsönös támogatási kötelezettség, - ami kvázi fogalmi elemnek minősül - ezt magába foglalja. (Amint ismeretes, a hatályos szabályozás alapján a házastársak tekintetében létezik különélő és volt házastárs tartása is. Természetesen itt – ennek analógiájára – különélő élettárs tartásáról nem beszélhetünk, mert amennyiben az élettársak külön élnek, akkor már a fogalmának feltétele nem áll fenn, azaz ők már nem élettársak.)

A volt élettárs tartásának feltételeivel kapcsolatban a Konceptióban ugyanazt láthatjuk, mint a volt házastárs tartásának feltételei, azaz az alábbi három feltétel mindegyikének fenn kell állnia ahhoz, hogy beszélhessünk volt élettárs tartásáról. Ezen feltételek a következők: – rászorultság, – érdemesség, azaz érdemtelenység hiánya, – teljesítőképesség.

A rászorultság vizsgálatánál fontos, hogy a jogosult magát önhibáján kívül ne legyen képes eltartani és még az alábbi két feltétel közül az egyiknek fenn kell állnia: az egyik az, hogy az életközösség legalább 10 évig fennállt az élettársak között, vagy az életközösség legalább egy évig fennállott és az élettársi kapcsolatból gyermek született.[16] 10 évnél rövidebb időtartam esetén is indokolt esetben a bíróság megállapíthatja a tartási kötelezettséget.

Ha a volt élettárs a tartásra az életközösség megszűnését követő egy év eltelte után válik rászorulttá, volt élettársától tartást csak különös méltánylást érdemlő esetben követelhet. Ugyanez a hatályos szabályozásnál házastársak esetén 5 év, azaz ha 5 év után válik rászorulttá a házastárs, akkor a különös méltánylást érdemlő esetben házastársak esetén 5 év után is megállapítható.

Az érdemesség esetében követelmény, hogy ne legyen érdemtelen az élettárs a tartásra. A jogszabály tervezet azt határozza meg, hogy mikor érdemtelen az élettárs.[17] Eszerint nem jogosult az érdemtelenége miatt a tartásra, akinek életvitele, magatartása járult hozzá alapvetően az élettársi kapcsolat megszűnéséhez, illetve aki az életközösség megszűnését követően volt élettársának vagy vele együtt élő hozzátartozójának érdekeit durván sértő magatartást tanúsított.

Az érdemtelenység elbírálásánál figyelembe kell venni az arra hivatkozó volt élettárs magatartását is. Ezen jogszabályi helynél rá lehet ismerni a hatályos Ptk. 4 § (4) bekezdésében rögzített alapelvre, mely alapján saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat.

A teljesítőképesség vizsgálata akként jelenik meg, hogy aki saját szükséges tartását, illetve gyermekének[18] tartását veszélyeztetné az nem köteles volt élettársát tartani. A volt élettárs a különélő és a volt házastárssal egy sorban jogosult a tartásra.[19]

A fentiekon túlmenően a rokontartás közös szabályait kell alkalmazni az alábbiakra[20]: tartás mértéke, szolgáltatásának módja és időtartama, tartás megváltoztatása, tartási igény visszamenőleges érvényesítése, tartás megszüntetése, tartáshoz való jog megszűnése, ez utóbbi két esettel bővül értelemszerűen, azaz az élettárs tartáshoz való joga megszűnik akkor is, ha az arra jogosult újabb élettársi kapcsolatot létesít, vagy házasságot köt.

Az élettársak lakáshasználata

A Csjt. lakáshasználatra vonatkozó rendelkezései[21] nem rendezik az élettársak lakáshasználatát. Ezzel a témával kapcsolatban azt lehet elmondani, hogy amennyiben nincs önálló jogcíme (tulajdonos, bérlő) az élettársnak a lakás használatára, akkor ő kizárólag csak szívességi lakáshasználó lehet a tulajdonos vagy bérlő élettárs lakásában. Két olyan jogesetet is kiemelnek, ahol minderre hivatkozik döntésében a Legfelsőbb Bíróság:

- Az élettársi kapcsolatra tekintettel biztosított lakáshasználat az élettárs halálával megszűnik, a lakás kiürítésének kötelezettsége elhelyezési jogosultság nélkül terheli a szívességi lakáshasználót[22].
- A lakásba befogadott élettárs szívességi lakáshasználónak minősül, ezért lakáshasználatát bármikor, indokolás és alakszerűség nélkül megvonható.[23]

Ezt követően nézzük a Ptk. Konceptiót! Elsődleges lehetősége az élettársaknak, hogy a közösen használt lakás további használatát az életközösség megszűnésének esetére egymással szerződésben rendezzék. Ezen szerződés megkötésére lehetőség van az élettársi életközösség létrejöttkor, illetve annak fennállása alatt bármikor. Különleges, egyidejűleg számomra nem

következetes és indokolatlan a Javaslat azon része, hogy amennyiben a felek szerződésben rendezik egymással az életközösség megszakadásnak esetére a lakáshasználatot, akkor ebben az esetben ettől a bíróság a közös kiskorú érdekében miért ne térhetne el.

Ha a felek között nincsen lakáshasználatra vonatkozó szerződés, akkor az életközösség megszűnésének esetére bármelyik élettárs kérheti a bíróságtól a utolsó közösen használt lakás használatát. Ebben az esetben a bíróság elsődleges szempontja az, hogy a közös kiskorú gyermek érdeke megvalósuljon, azaz az életközösség megszakadását követően se váljék a gyermek hajléktalanná. Tehát, ha kiskorú lakhatása másként is megoldható, mint az utolsó közös lakásban, akkor természetesen ez is elfogadható a bíróság döntéseként. Egyébiránt a bíróság döntése azonos lehet azzal, amit hasonló esetekben házastársak vonatkozásában hoz, azaz dönthet a lakás használatának megosztásáról, illetve annak az egyik fél általi kizárólagos használatáról.

A bíróság a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján is dönthet osztott lakáshasználatról az alábbi esetekben:

- ha az életközösség legalább 10 éve fennállott az élettársak között (Rövid ideig fennálló élettársi kapcsolatot nem „méltányolhat” a bíróság”), vagy
- ha az életközösség legalább 1 éve fennállott az élettársak között és a kapcsolatból született kk. gyermek lakáshasználata érdekében ez szükséges.

A bíróság a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján is dönthet a jogcímmel nem rendelkező élettárs kizárólagos lakáshasználatról, de fontos hangsúlyozni, hogy csak kivételes esetben. Ennek az a feltétele, hogy az élettársával közös kiskorú gyermekük legyen és a kiskorú lakhatása másként ne legyen biztosítható. A kizárólagos használatra feljogosított élettársat a bérlő jogállása illeti meg azzal, hogy a lakáshasználati joga rendes felmondással csak megfelelő cserelakás felajánlása esetén szüntethető meg.

A bíróság mindkét esetben dönthet a lakáshasználatról meghatározott időre is, illetve megállapíthatja azt valamely feltétel bekövetkeztéig.

Mindkét esetben bármelyik élettárs kérheti a lakáshasználat újrendezését, ha a későbbiekben lényeges változás következik be és bármelyik élettárs jogos érdekét vagy a kiskorú gyermek érdekét sértené. Ilyen eset lehet pl. ha bármelyik élettárs anyagi helyzetében vagy életkörülményében jelentős változás állna be, de ide tartozhat azaz eset is, ha a közös kiskorú gyermek nagykorúvá válik, vagy elköltözik az utolsó közös lakásból.

A bíróság kizárólagos jogcím esetén egyik esetben sem dönthet a másik élettárs lakáshasználatáról, ha az élettársnak más beköltözhető, vagy egyoldalú nyilatkozatával beköltözhetővé tehető lakása van.

Az élettársak vagyoni viszonyai

Az élettársak közös gazdálkodásával kapcsolatban a Ptk. 578./G § (1) bekezdése irányadó, ami az alábbiakat rögzíti: Az élettársak együttélésük alatt a szerzésben való közreműködésük arányában szereznek közös tulajdont. Ha a közreműködés aránya nem állapítható meg, azt azonos mértékűnek kell tekinteni.

A bíróság több eseti döntésében vizsgálta az élettársak kapcsolatában a szerzési arányt, amely a szerzésben való közreműködésen alapszik. Egyik jogesetben a Legfelsőbb Bíróság 4/5-1/5 arányban határozta meg a szerzési arányt, tekintettel arra, hogy az alperes a főfoglalkozású munkaviszonyán felül erejének megfeszítésével túlmunkát vállalt, emellett foglalkozott az igen jelentős munkát és szervezést igénylő gombatermesztéssel és egyidejűleg méhészettel is. Ezek a tevékenységek eredményezték az alperes által elért magas, átlagosan havi 40 000 Ft

körüli jövedelmet, amelynek megszerzésében a felperes közreműködését a peres adatok nem igazolták. Ugyanakkor a felperes keresményét jelentő munkabér, később rokkantnyugdíj a teljes időszak átlagában a havi 4000 Ft-ot sem érte el, gyermekük 1984-ben nagykorúvá vált, tehát a közös háztartásban végzett munka értékének méltányos figyelembevétele mellett is a Legfelsőbb Bíróság a szerzésben való közreműködés arányát a rendelkező rész szerinti 1/5-4/5-öd mértékben látta megállapíthatónak. [24] Szintén ugyanebben a jogesetben került kimondásra az is, hogy a polgári jog „korlátozott élettársi vagyonszövetségét” nem ismer, a feleknek a közös gazdálkodásban folytatott, eltérő tevékenységnek következményeit viszont a szerzésben való közreműködés szerint a tulajdonszerzés arányának megállapításakor kell kifejezésre juttatni.

Másik jogesetben azt állapította meg a Legfelsőbb Bíróság, hogy tévedett az elsőfokú bíróság, amikor lehetőséget látott arra, hogy méltányossági alapon állapítsa meg az alperesre kedvezőbben 2/3-1/3. arányban a szerzési arányt. A törvény szerint ugyanis, ha a szerzésben való közreműködés aránya nem állapítható meg, azt azonos mértékűnek kell tekinteni. A jogszabály tehát élettársak esetén nem ad alapot méltányosságból a közreműködés mértékétől eltérő szerzési arány megállapítására[25].

Külön érdemes szót ejteni arról, hogy van-e annak jelentősége, ha az ingatlan, amit az élettársak együttélésük alatt vásároltak kinek a nevében van nyilvántartva. Fontos hangsúlyozni, hogy bár az ingatlan-nyilvántartás közhiteles[26], de lehet igazolni annak ellenkezőjét, amit az tartalmaz. Tekintettel arra, hogy az a mérvadó, amit a Ptk. 578./G § (1) bekezdése rögzít, így lehetősége van az ingatlan-nyilvántartáson kívüli élettársnak arra, hogy tulajdonosi követeléseit bármikor[27] érvényesítse. Az élettársi kapcsolat fennállása alatt vásárolt ingatlanok az ingatlan-nyilvántartásba egyenlő arányban történt bejegyzése esetén a szerződés megtámadása nélkül lehet az eltérő szerzési arányra hivatkozással közös vagyon megosztása iránti igényt érvényesíteni.[28]

Ismeretes, hogy az élet sokféle szituációt produkál. Gyakran előfordul, hogy a kezdetben élettársi kapcsolatban élők később egymással házasságot kötnek, illetve a házasság felbontása után a felek továbbra is élettársak maradnak. Kérdéses, hogy a joggyakorlat ezekben az esetekben hogyan számolja el az élettársak által szerzett vagyontárgyakat.

Ha az élettársi együttélést közvetlenül házasság követi, akkor az élettársi kapcsolat beleolvad a házasságba és a vagyoni megosztásnál a házastársi közös vagyontárgyakra vonatkozó szabályok alkalmazandók.[29] Természetesen nem alkalmazható ezen jogelv, ha a felek szerződésben másról állapodnak meg. Amennyiben viszont a házasság felbontását követően fennmarad az élettársi életközösség a felek között, az ekkor szerzett vagyontárgyakat szigorúan csak a Ptk. 578/G § (1) bekezdése alapján számolhatják el.

Ha az élettársak az együttélés alatt az egyikük különvagyonában lévő ingatlanra értéknövelő beruházást eszközölnek, közös tulajdon fog keletkezni. A tulajdonszerzés ez esetben nem a Ptk-nak a ráépítésre vonatkozó szabályain fog alapulni, hanem az élettársakra vonatkozó Ptk.578/G §-on. Élettársi kapcsolat fennállása alatt szerzett közös vagyon (ingatlan) megosztásánál nem a ráépítésre, hanem az élettársi közös vagyon megosztására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.[30]

A közös gazdálkodás eredményeként létrejött építmény tulajdonjogának megszerzésénél nem a ráépítésre, hanem a közös gazdálkodásra vonatkozó jogszabályok az irányadók; a szerzési arány megállapításával kell a jogvitát elbírálni.[31]

Amennyiben az élettársi kapcsolat megszakadásakor a vagyonmegosztás tekintetében nincsen a felek között megállapodás, akkor a bíróságnak tételesen fel kell tárnia az alábbiakat: - milyen vagyontárggyal rendelkeztek az élettársaknak az együttélés kezdetekor, milyen vagyontárgyakat szereztek az élettársi kapcsolat alatt, s ezen vagyontárgyak között van-e különvagyon.[32] Jelentős annak vizsgálata is, hogy a szerzésben ki milyen arányban

működött közre, illetve a közösen szerzett vagyon állaga és értéke az élettársi kapcsolat végére hogyan alakult. Természetesen nagyon fontos annak feltárása is, hogy meddig tartott az élettársi kapcsolat. Ennek bizonyítása elsődlegesen lehetséges tanúbizonyítással, vagy a közös lakcímmel való bejelentkezéssel, de – tekintettel arra, hogy a Pp. szerint szabad bizonyítási rendszer van – bármilyen más bizonyíték felhasználása is lehetséges. Szükséges azt is hangsúlyozni, hogy a bíróság az eljárás folyamán a bizonyítékokat mérlegeli és ez alapján állapítja meg a tényállást. A teljes körű rendezés érdekében a bíróságnak a lehetőségekhez képest fel kell derítenie az élettársak vagyoni helyzetét az életközösség létrejöttkor és annak megszűnésekor.[33]

A vagyonszámolás nem terjeszthető ki a létfenntartás költségeire, tehát amennyiben az élettársak vagyonában az együttélésük alatt jelentős változás nem történt és csak a megélhetésüket finanszírozták, akkor ezt egymással szemben elszámolni nem lehet.

A Javaslat szerint első helyre kerül annak lehetősége, hogy az élettársak egymás között vagyoni viszonyaikat szerződéssel rendezzék. Ezen szerződést közokiratba kell foglalni ahhoz, hogy érvényes legyen. Ám a házassági vagyoni szerződésekkel ellentétben nem lesznek közhiteles nyilvántartásban nyilvántartva ezen szerződések. Ahhoz, hogy a hitelezőket ne lehessen kijátszani garanciális szabályként épül be az a jogszabályi hely, mely szerint „a szerződés harmadik személyekkel szemben csak annyiban hatályos, amennyiben a harmadik személy a szerződés fennállásáról és annak tartalmáról tudott.[34] A szerződés szerepe és célja ugyanaz, mint a házassági vagyoni szerződésnek, rögzíteni azt, hogy az élettársak milyen formában és mértékig kívánnak eltérni a jogszabályban meghatározott vagyoni viszonyoktól.

Amennyiben nincs a felek között szerződés, akkor a jogszabály az élettársak vagyoni viszonyait az alábbiak szerint szabályozza: „Az élettársak az együttélésük alatt önálló vagyonszerzők, egyikük szerzése sem hat ki a másikra, egymás tartozásaiért nem felelnek. Ebben az időszakban közöttük a 89. § (1) bekezdésében rögzített együttműködési és támogatási kötelezettség határozza meg a vagyoni kapcsolatot is. Az élettársi kapcsolat megszűnése esetén azonban bármelyikük követelheti a másiktól az együttélés alatt keletkezett vagyonszaporulat megosztását. A vagyonszaporulathoz nem számítható hozzá az a vagyon (beleértve a vagyon aktív és passzív részét is), ami házastársak esetén különvagyonnak minősülne [...] A vagyonszaporulat meglétét az igényt érvényesítő élettársnak, a különvagyont az erre hivatkozó élettársnak kell bizonyítania.”[35]

A vagyonszaporulathoz az élettársat továbbra is a közreműködése arányában[36] illeti meg részesedés. A vagyonszaporulat megosztására irányuló igény kötelmi igény, amit elsősorban természetben kell kiadni. Ha a szerzésben való közreműködés aránya nem állapítható meg, akkor a közreműködést egyenlőnek kell tekinteni. Ettől a bíróság azonban eltérhet, ha ez bármelyik élettársra nézve méltánytalan vagyoni hátrányt jelentene.

Záró gondolatok

Végezetül szeretném összehasonlítani a feldolgozott szempontok alapján az élettársi kapcsolat hatályos és a Javaslatban megfogalmazott szabályait, hogy egyértelműen láthatóak legyen, milyen változások várhatóak a jövőben ezen a téren.

összehasonlítási szempontok	Élettárs hatályos szabályozása	Élettárs szabályozása a Javaslat szerint
-----------------------------	--------------------------------	--

Alapvető jogszabályi háttere	Ptk. – összesen két paragrafus foglalkozik a témával	Családjogi Könyv – összesen 15 paragrafus foglalkozik a témával
Áll-e külön jogszabályi védelem alatt?	Nem.	Nem.
Fogalma	Élettársnak minősül a házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együttélő két személy.	„Az élettársak két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (életközösségben) együtt élő személy, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri (féltestvéri) kapcsolatban.”[37]
Együttműködési, illetve egymás támogatásának kötelezettsége	A jogszabály külön említést nem tesz róla.	A jogszabály külön említést tesz róla.
fennállásának bizonyítása	Szabad bizonyítás van a polgári peres eljárásban, de többek között lehetséges a közös lakcímre való bejelentkezéssel, tanúkkal, közjegyzői okirattal.	Lehetőség lesz: a helyi önkormányzat jegyzője által vezetett nyilvántartás, ill. a korábbi lehetőségek is megmaradnak.
hozzátartozói minőség	Hozzá tartozó vagy közeli hozzátartozó /a Ptk szerint.: hozzátartozó/	Hozzá tartozó.
létrejötte és ideje	Amint a fogalmi elemek fennállnak, nem szükséges hozzá hatósági eljárás.	Amint a fogalmi elemek fennállnak, továbbra sem szükséges hozzá hatósági eljárás.
megszüntetése és ideje	Amint a fogalmi elemek már nem állnak fenn, azaz az életközösség megszüntetésével, nem szükséges hozzá sem bírósági, sem más hatósági	Amint a fogalmi elemek már nem állnak fenn, azaz az életközösség megszüntetésével, nem szükséges hozzá sem bírósági, sem más hatósági eljárás.

	eljárás. Megszünteti: a felek akarata, a felek házasságkötése, illetve a halál.	Megszünteti: a felek akarata, a felek házasságkötése, illetve a halál.
érvénytelenség kérdése	Érvénytelenségről nem beszélhetünk	Érvénytelenségről nem beszélhetünk
vagyoni viszonyok	A Ptk. alapján együttélésük alatt a szerzésben való közreműködésük arányában szereznek közös tulajdont.	Önálló vagyonszerzők, a vagyonszaporulatból az élettársat továbbra is a közreműködése arányában illeti meg részesedés.
tartás	Nem jogosult törvényes tartásra	A volt élettárs igényelheti, ha a jogszabályban meghatározott 3 feltétel fennáll.
lakáshasználat	Sem a Csjt.-ben, sem az 1993. évi LXXVIII. törvényben (a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról) nem került szabályozásra. Nem illeti meg a lakáshasználati jog.	Elsősorban a felek lakáshasználati szerződésben rögzíthetik, ha ilyen nincs, akkor a bíróság dönthet osztott, illetve kizárólagos lakáshasználatról., ha annak jogszabályi feltételei fennállnak.

Alexandra Ács: Domestic partnerships on the basis of the current judicial practice and the draft version of the new Civil Code

An examination of the statistical data reveals that the number of marriages concluded has significantly decreased in recent years, accompanied by an increase in divorce cases. In a parallel way, there is a growing number of domestic partnerships.[1]

This study surveys the judicial practice of this field in the past two decades with the intention of attempting to describe and shed some light on the essence of domestic partnership in Hungary by way of discussing some of the most important cases and the relevant provisions of law. In view of the fact that preparation for the codification of the new Civil Code is now under way and new rules are expected to enter into force in 2 or 3 years, the changes anticipated in this area are also briefly addressed in the study. Since the Proposal intends to change the current legal provisions in three areas, special emphasis was laid on these, namely:

1. Under certain conditions, as defined by law, alimony may be awarded to a formal domestic partner.
2. Continued use of the place of residence earlier shared with the former domestic partner is possible also after the termination of the domestic partnership.

3. A former domestic partner may request that the property relations be settled after the termination of the domestic partnership.

[1] Domestic partnerships were first surveyed in Hungary in the 1970 census: the number of such relationships, which was 62 thousand in 1970, doubled by 1990, and increased by nearly four and half times by 2001. As a result of these developments, 74% of the 2,869,000 families counted were based on a married couple. Ten years before this proportion was still 80%, while three decades ago it was as high as 88%. (Népszámlálás [Census], Vol. 2001, no. 19. "Family types, family forms", KSH, p. 17).

[1] Ügyvéd, III. évf. levelező tagozatos PhD hallgató (Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola)

[2] Magyarországon az élettársi kapcsolatokat először az 1970. évi népszámláláskor vették számba, az akkori 62 ezer ilyen párkapcsolat 1990-re megkétszereződött, 2001-re pedig közel négy és félszeresére nőtt. Számuk 2001. februárjában meghaladta a 271 ezret. A leírt folyamatok eredményeképpen 2001 februárjában a 2 millió 869 ezer családnak nem egészen háromnegyede, minden száz családból 74 volt házasságkötéssel létrejött párkapcsolat. Tíz évvel korábban száz családra még 80, három évtizede pedig 88 házasságon alapuló párkapcsolat jutott. (Népszámlálás 2001./19. szám Családtípusok, családformák, KSH, 17. o.)

[3] A feldolgozás elsődlegesen az alábbi tanulmány alapján történt: Dr. Kőrös András: A Családjog jövője, „Fontolva haladás” – az új Ptk. Családjogi Könyve 1. rész: Az élettársi jogviszony szabályozásának szakértői javaslata” (Családi Jog folyóirat III. évfolyam 2. szám, 8. o.)

[4] Ptk. 685./A §

[5] BH 1988 184.

[6] Ptk. 578./G §: A háztartásban végzett munka a szerzésben való közreműködésnek számít.

[7] BH 1994. 33.

[8] BH 1994. 79.

[9] BH 2004. 504.

[10] a Javaslát 86. §-a.

[11] pl. BH 2002/7/268., 2004/7/280, Zala Megyei Bíróság 2.Pf. 20.078/2000/27. sz. ítélet

[12] Btk.203. §

[13] Javaslát 88. § (1) bekezdés

[14] BH 2002. 310., Ptk.200.§ (1) bek, 578./G § (1) bek.

[15] BH 2002. 268.

[16] Javaslát 90. § (1) bekezdés

[17] Javaslát 91. § (1) bekezdés

[18] Idetartozik mind a kiskorú, mind a nagykorú gyermek.

[19] Javaslát 92.§ (2) bekezdés

[20] Javaslát 93. §-a alapján

[21] Csjt. 31/A-31/E §-ok

[22] BH 1999.113. , 1993. évi LXXVIII.tv.

[23] BH 2001.221., Ptk. 193. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 2 § (1) és (5) bek,

[24] BH 1994. 252.

[25] BH 1996. 258.

[26] 1997. évi CXLI.tv. 5 § (1) és (2)

[27] A Ptk. 115. § (1) bekezdésében foglaltakra tekintettel az élettársak vagyoni viszonyaival kapcsolatos tulajdoni követelések nem évülnek el.

[28] BH 2002. 229.

[29] A Legfelsőbb Bíróság 10. számú, már hatályon kívül helyezett irányelve, amit azért a bírói gyakorlat következetesen alkalmaz.

[30] BH 2000. 301.

[31] BH 2003. 277., Ptk. 137. § (3) bek., 578/G § (1) és (2) bek.

[32] A Csjt. 28. § (1) bekezdése alapján a házastársak különvagyonához tartoznak az alábbiak: – a házasságkötéskor megvolt vagyontárgy, – a házasság fennállása alatt öröklés jogcímén szerzett vagy ajándékba kapott vagyontárgy, – a személyes használatra szolgáló és szokásos mértékű, illetőleg mennyiségű vagyontárgy, – a különvagyon értékén szerzett vagyontárgy. A jogszabály ezen paragrafus a házastársak különvagyonát sorolja fel, de analóg módon ugyanezt kell alkalmazni az élettársak esetén is. Bár a házastársak esetében a különvagyon haszna, amely a házastársi életközösség alatt keletkezett közös vagyon lesz, amelyből le kell vonni a vagyonkezelés és fenntartás költségeit, ám az élettársak különvagyonának a haszna az élettársi különvagyon elszámolása során hozzájárulásként számolandó el a különvagyonnal rendelkező fél javára. Ettől annyiban lehetséges az eltérés, amennyiben ezen haszon létrejöttében a másik fél is tevékenyen közreműködött.

[33] BH 1997. 24.

[34] Javaslat 94. § (3) bekezdés

[35] Kőrös András: A Családjog jövője, „Fontolva haladás” – az új Ptk. Családjogi Könyve 1. rész: Az élettársi jogviszony szabályozásának szakértői javaslata” (Családi Jog folyóirat III. évfolyam 2. szám, 8. o.)

[36] a közreműködés arányához elszámolható a háztartásvezetés, gyermeknevelés, illetve a másik élettárs vállalkozásban „családtagként” végzett tevékenység is.

[37] a Javaslat 86. §-a.